

MIS 5035543: «ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»

Π5.4.1 Εκπόνηση επιμέρους Επιμορφωτικού Υλικού, για υπάρχοντα Προγράμματα Σπουδών (Ατομικά διακριτά τμήματα ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης).

Γνωστικό Πεδίο: Κοινωνικές Επιστήμες

Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία Λυκείου

Επόπτης/τρια: Ιάκωβος Μιχαηλίδης

Σενάριο Διδασκαλίας Νεότερη Ιστορία

α) Τίτλος: *Όψεις της Ελληνικής ιστοριογραφίας (19ος αι.): Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, Σπυρίδων Ζαμπέλιος*

β) Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

Για την ανάπτυξη του σεναρίου ασφαλώς θα λάβουμε υπόψη μας τον χρόνο που προτείνεται από το αναλυτικό πρόγραμμα ιδίως εφόσον πρόκειται για μάθημα προσανατολισμού· η διαχείρισή του, ωστόσο, εξαρτάται τόσο από το υλικό που θα χρησιμοποιήσουμε, όσο και από τις μεθόδους που θα ακολουθήσουμε για την επεξεργασία της ενότητας, επίσης από το επίπεδο της τάξης, στην οποία θα το εφαρμόσουμε. Κάτι τέτοιο, όμως, θα αποφασιστεί από τον διδάσκοντα τη δεδομένη χρονική στιγμή.

γ) Διδακτικοί στόχοι

Οι στόχοι, όπως προτείνονται στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, είναι οι ακόλουθοι:

Οι μαθητές θα πρέπει να είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν βασικά ιστορικά έργα Ελλήνων ιστορικών του 19^{ου} αι.
- Να αξιολογούν τη συνεισφορά του Κ. Παπαρρηγόπουλου και του Σ. Ζαμπέλιου στην ελληνική ιστοριογραφία.

Επισημάνση: Εκτός από τους **διδακτικούς στόχους** που προτείνονται από το αναλυτικό πρόγραμμα θα μπορούσαν να προστεθούν και **άλλοι πιο ειδικοί**, όπως οι μαθητές:

- Να μάθουν πολύ περιληπτικά για την ελληνική ιστοριογραφική πραγματικότητα της Τουρκοκρατίας ιδίως όπως αυτή διαμορφώθηκε τον 18^ο αι., ώστε να κατανοήσουν ότι οι Έλληνες ιστορικοί του 19^{ου} αι. δεν έγραφαν μέσα σε ιστοριογραφικό κενό.
- Να αντιληφθούν τις επιρροές από την ευρωπαϊκή ιστοριογραφία στο έργο του Κ. Παπαρρηγόπουλου και του Σ. Ζαμπέλιου.

δ) Οργάνωση τάξης

Η τάξη αρχικά λειτουργεί μετωπικά και στη συνέχεια ομαδοσυνεργατικά χωρισμένη σε ομάδες των 3-4 ατόμων. Υπάρχει κοινό φύλλο εργασίας, όπου καταγράφεται η σκοπός της κοινής αποστολής, αλλά και φύλλο εργασίας της κάθε ομάδας, όπου περιγράφεται η ειδική αποστολή της και υποδεικνύονται τα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει για την ολοκλήρωσή της.

ε) Οργάνωση διδασκαλίας

Η οργάνωση του μαθήματος στηρίζεται σε σύνθεση περισσότερων διδακτικών μεθόδων. Συγκεκριμένα, κατά την έναρξη της πρώτης διδακτικής ώρας (φάση αφόρμησης) εφαρμόζεται

κατ' εναλλαγή μετωπική διδασκαλία και σύντομος διάλογος φθίνουσας καθοδήγησης με στόχο την ανάσυρση προϋπάρχουσας γνώσης εκ μέρους των μαθητών (ιστοριογραφία θετικισμού). Στη συνέχεια παρουσιάζεται ψηφιακό υλικό (video) σύντομης διάρκειας, κατά τη διάρκεια του οποίου συμπληρώνονται από τους μαθητές φύλλα εργασίας προσχεδιασμένα από τον εκπαιδευτικό. Βάσει της αποκτημένης γνώσης, αναπτύσσεται διάλογος εμπέδωσης-αναστοχασμού.

Μέθοδος: ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, διερευνητική μάθηση, αξιοποίηση σχολικού εγχειριδίου και πολλαπλών πρωτογενών πηγών, διεξαγωγή διαλόγου με την μέθοδο της φθίνουσας καθοδήγησης, χρήση Τεχνολογίας Πληροφορικής Επικοινωνιών (ΤΠΕ).

Διδακτικά – Εποπτικά μέσα: Πίνακας, φύλλα εργασίας, Η/Υ, βιντεοπροβολέας.

Πορεία Διδασκαλίας - Φάσεις

Επιμέρους στόχοι

Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα μας δίνει την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε την ανάπτυξη της εθνικής ιστοριογραφίας στο νεοελληνικό κράτος και να κατανοήσουμε πως η ήδη επεξεργασμένη από τους προηγούμενους αιώνες έννοια του ελληνικού έθνους εισήλθε στην εποχή του εθνικού κράτους.

Αφόρμηση/Σύνδεση

- Ο εκπαιδευτικός, αρχικά, επιδιώκει να εγείρει την υπάρχουσα γνώση των μαθητών από τις προηγούμενες θεματικές ενότητες μέσω συνδυασμού στρατηγικών: αρχικά, μέσω της σύντομης εισαγωγής, την οποία επιχειρεί ο εκπαιδευτικός σε μετωπική διδασκαλία,

γύρω από το αντικείμενο και τους στόχους του συγκεκριμένου μαθήματος, στην συνέχεια μέσω της υποβολής σύντομων ερωτήσεων αναστοχασμού και, συνακόλουθα, της ανάπτυξης διαλόγου μεταξύ των μαθητών.

- Μέσω στρατηγικών καθοδηγούμενης αυτενέργειας, οι μαθητές επιχειρούν σύντομη επισκόπηση των βασικών χαρακτηριστικών της ιστορικής γραφής του Παπαρρηγόπουλου και του Ζαμπέλιου και των μεταξύ τους διαφορών.
- Ο εκπαιδευτικός χωρίζει τον πίνακα σε δύο μέρη και στο αριστερό γράφει το όνομα «Παπαρρηγόπουλος» ενώ στο δεξιό το όνομα «Ζαμπέλιος».
- Ο εκπαιδευτικός καταγράφει τα γνωρίσματα της ιστορικής γραφής καθενός. Ιδιαίτερως επισημαίνει την πιο επιστημονική διάσταση των συγγραμμάτων του Παπαρρηγόπουλου και την πιο λογοτεχνίζουσα του Ζαμπέλιου.

Διδακτική Επεξεργασία

1. Παρουσίαση και περιγραφή της κοινής αποστολής των μαθητών:

Ο διδάσκων θέτει το βασικό ερώτημα που θα απασχολήσει το σύνολο των μαθητών και των ομάδων εργασίας ως ακολούθως:

Πώς αναπτύχθηκε η ελληνική εθνική ιστοριογραφία κατά τον 19^ο αιώνα και ποια η συμβολή του Παπαρρηγόπουλου και του Ζαμπέλιου σε αυτήν;

- #### 2. Φύλλο εργασίας:
- Στη συνέχεια μοιράζεται σε όλους τους μαθητές κοινό φύλλο εργασίας. Μέσω του κοινού φύλλου εργασίας οι μαθητές μπορούν, σε αυτήν την φάση, να έχουν τη συνολική εποπτεία της δράσης και είναι σε θέση να παρακολουθήσουν ή να καταγράψουν, επίσης, τα πορίσματα των λοιπών ομάδων.

3. Καθορισμός χωροχρονικού πλαισίου:

Πού έζησαν, πού σπούδασαν, πού έδρασαν πολιτικά και πού έγραψαν τα έργα τους
Τι είχαν διαβάσει και από ποιους είχαν επηρεαστεί ως προς τις ιστορικές αντιλήψεις τους
Βασικές μεταξύ τους ομοιότητες
Βασικές διαφορές
Επίδραση των έργων τους

4. **Σπ. Ζαμπέλιος (1815-1881):** Ο διδάσκων παρουσιάζει συνοπτικά την επτανησιακή καταγωγή και τις ευρωπαϊκές σπουδές του. Τονίζει ιδιαίτερα την μελέτη παλαιότερων επτανησίων ιστορικών του 18^{ου} αιώνα και την επαφή του με τις μεσαιωνικές σπουδές με οδηγό και στα δύο τον Ανδρέα Μουστοξύδη. Σύντομη αναφορά στο περιεχόμενο των κυριότερων έργων του με ιστορικό προσανατολισμό και τεκμηρίωση της ιδιαίτερης σημασίας που απέδιδε στην μεσαιωνική φάση του Ελληνισμού, το Βυζάντιο. Αποτίμηση της επίδρασής του στον Παπαρρηγόπουλο και στην κατοπινή ιστοριογραφική αντίληψη σχετικά με το Βυζάντιο.
5. **Κων. Παπαρρηγόπουλος (1815-1891):** Ο διδάσκων αναφέρεται στην γέννηση και διαμονή του κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του στην Κωνσταντινούπολη καθώς και στην εκτέλεση του πατέρα του από τους Τούρκους κατά τις σφαγές που πραγματοποιήθηκαν ως αντίποινα για το ξέσπασμα της Επανάστασης του 1821. Στην συνέχεια, επισημαίνει την καταφυγή της μητέρας του με τους γιούς της στην Οδησό, όπου ο ιστορικός προχώρησε στις γυμνασιακές του σπουδές. Περιεκτική αναφορά στην σταδιοδρομία του στην Ελλάδα και στις επαφές που πάντοτε διατηρούσε με τον φαναριώτικο κόσμο, καθώς η φαναριώτικη ιστοριογραφία του 18^{ου} αιώνα υπήρξε η πρώτη βασική επίδραση (μέσω και του Κ. Σχινά) για την δική του ιστορική σύνθεση με δεύτερη την “ανθελληνική” γραφή του Φαλμεράυερ. Πολιτική σταδιοδρομία και δράση ως σύμβουλος των κυβερνήσεων Τρικούπη για το μακεδονικό ζήτημα. Σύντομη αναφορά στο περιεχόμενο των κυριότερων έργων του με ιδιαίτερη έμφαση στις δύο εκδοχές της Ιστορίας του

Ελληνικού Έθνους, με την οποία μετέγραψε την προϋπάρχουσα θεώρηση της συνέχειας αρχαίου, μεσαιωνικού και νέου Ελληνισμού στο συγκείμενο του εθνικού κράτους του καιρού του. Αποτίμηση της επίδρασης του έργου του.

6. **Αναστοχασμός:** Η διδακτική ώρα ολοκληρώνεται με σύντομη (επιγραμματική) επανάληψη των στόχων, των πεπραγμένων και των αποτελεσμάτων του μαθήματος από τον διδάσκοντα.
7. **Συγκριτική μελέτη - Επεξεργασία πρωτογενών πηγών:** Βάσει των έως τώρα γνώσεων που έχουν αποκομίσει οι μαθητές από το σχολικό βιβλίο και το ψηφιακό υλικό, αναλαμβάνουν ως εργασία για το σπίτι να εμβαθύνουν στο θέμα της αξιοπιστίας και συμβολής στην ιστοριογραφία του έργου των Παπαρρηγόπουλου και Ζαμπέλιου (βλ. Παράρτημα, Φύλλα εργασίας).

Δικτυογραφία

[Αφιέρωμα στον Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο: 100 χρόνια από το θάνατό του](#)

[Τα έργα του Σπ. Ζαμπέλιου](#)

[Τα έργα του Κ. Παπαρρηγόπουλου](#)

Βιβλιογραφία

- Κ. Θ. Δημαράς, *Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος*, Αθήνα 1986.
- A. D. Smith, *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford 1986.
- Ν. Σβορώνος, «Ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος», *Μνήμων* 14 (1992), 11-20.
- Ι. Ζ. Οικονομίδης, *Η ενότητα του Ελληνισμού κατά τον Σπ. Ζαμπέλιο*, Αθήνα 1989.
- Μαρία Πελεκίδου-Νυσταζοπούλου, «Οι βυζαντινές ιστορικές σπουδές στην Ελλάδα. Από τον Σπυρίδωνα Ζαμπέλιο στον Διονύσιο Ζακυθινό», στο: *ΜΝΗΜΗ Δ.Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ = Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 9B (1994), 153-176.
- Θ. Χρήστου, *Κωνσταντίνος Δημητρίου Σχινάς 1801-1857*, Αθήνα 1998.
- A. D. Smith, *Εθνική Ταυτότητα*, Αθήνα 2000.
- Σ. Καράβας, «Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος και οι εθνικές διεκδικήσεις (1877-1885)», στο: Π. Μ. Κιτρομηλίδης – Τ. Ε. Σκλαβενίτης (επιμ.), *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002. Πρακτικά του Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας*, Αθήνα 2004, 149–169.
- Γ. Κουμπουρλής, «Η μεθοδολογική συμβολή του Σπυρίδωνος Ζαμπελίου στην αναθεώρηση της εικόνας του βυζαντινού μεσαίωνα», στο: *Πρακτικά Θ' Συμποσίου Ιστορίας: Ιωάννης και Σπυρίδων Ζαμπέλιοι*, (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Λευκάδα 16-18 Ιουλίου 2004), Αθήνα 2005, 164-189.
- A. D. Smith, *Ethno-symbolism and Nationalism: A Cultural Approach*, New York 2009.
- Χ. Μηνάογλου, «Grecian sculptors, Greek Emperors, Greek sailors: Το τρίσημο πριν τον Κ. Παπαρρηγόπουλο», στο: Κ. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά Δ' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών* (Γρανάδα, 9-12 Σεπτεμβρίου 2010), τ. Γ', Αθήνα 2011, 431-443.
- Γ. Κουμπουρλής, *Οι ιστοριογραφικές οφειλές των Σπ. Ζαμπελίου και Κ. Παπαρρηγόπουλου. Η συμβολή Ελλήνων και ξένων στη διαμόρφωση του τρίσημου σχήματος του ελληνικού ιστορισμού (1782-1846)*, Αθήνα 2012.

- Χ. Μηνάογλου, *Ο Αναστάσιος Μιχαήλ ο Μακεδών και ο Λόγος περί Ελληνισμού*, Αθήνα 2014.
- Σπ. Βρυώνης κ.α., *Έθνος και Ταυτότητα*, Αθήνα 2017.

Παράρτημα

Φύλλο εργασίας 1

Ο διδάσκων, σε πλαίσιο εξατομικευμένης διδασκαλίας, αναθέτει σε κάθε ομάδα την επεξεργασία μίας έως και τριών πηγών σε διαβαθμισμένη κλίμακα δυσκολίας. Αρχικά, στο πλαίσιο των ομάδων, οι μαθητές συζητούν τα συμπεράσματά τους σχετικά με καθέναν από τους δύο ιστορικούς ξεχωριστά. Για την εκπόνηση της άσκησης δίδονται στους μαθητές οι εξής πηγές:

Πηγή 1

« Θυμόμαστε ποιων ανθρώπων είμαστε απόγονοι, μπορεί κανείς να πει των πρώτων και πλέον αρχαίων, εγώ λέω των παλαιών Ελλήνων, που όλοι γνωρίζουν την ισχύ και την σοφία τους. Και αν θέλεις, και τους μετά από αυτούς προγόνους μας, τους Ρωμαίους, από τους οποίους και σήμερα ονομαζόμαστε, ώστε να έχει σχεδόν ξεχαστεί το αρχαίο μας όνομα. Μάλλον και τα δύο αυτά τα έχουμε κληρονομήσει και είτε κανείς θέλει να μας πει Έλληνες είτε Ρωμαίους (Ρωμηούς), εμείς είμαστε αυτοί, στους οποίους σώζεται η διαδοχή του Αλεξάνδρου.»

Μανουήλ Χρυσολωράς, *Λόγος προς τον αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγο*, Εισαγωγή και έκδοση Χ. Πατρινέλης-Δ. Σοφιανός, Αθήνα 2001, 117.

Πηγή 2

«ΓΡΑΙΚΟΣ και ΡΩΜΑΙΟΣ στα συγγράμματά τους δηλώνουν το ίδιο πράγμα: λέξεις οι οποίες αφού έχασαν στον κυκεώνα των βυζαντινών γεγονότων κάθε πολιτική και εθνική σημασία, κατήντησαν άλλοτε να χρησιμοποιούνται ως όροι γεωγραφικοί διακρίνοντας τις ανατολικές επαρχίες της

Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από τις δυτικές, και άλλοτε ως όροι αξιολογικοί κατά την κρίση του συγγραφέα. Και αυτό οφείλεται και στην δυσμένεια (ενν. των δυτικών ιστορικών προς τον όρο Γραικός). Πρόκειται για πράξη αξιέπαινη, όπως ανδραγάθημα, ευτολμία, ηρωισμό ή πατριωτισμό; Ο ιστορικός σε ανάμνηση της θρυλούμενης ρωμαϊκής μεγαλοψυχίας, χρησιμοποιεί το όνομα το Ρωμαϊκό. Το αντίθετο, αν πρόκειται για κάποια στρατιωτική αποτυχία ή συνεργασία με τους βαρβάρους ή για αυλική μηχανορραφία, τότε ο ιστορικός της πτώσεως των Ρωμαίων (ενν. τον Γίββωνα) στενοχωρείται, συνοφρυώνεται και γράφοντας με οιστρομανή χολή βάζει ως ανάμνηση της δήθεν ελληνικής χαυνότητας το όνομα το Γραικικό. Ποιος είναι πάντοτε ο αμαρτωλός; Ο Γραικός.»

Σπυρίδων Ζαμπέλιος, *Βυζαντινά μελέται: περί πηγών νεοελληνικής εθνότητας από Η' άχρι Ι' εκατονταετηρίδος μ.Χ.*, Αθήνα 1857, 15-16.

Πηγή 3

«Στο πρώτο μέρος θα διηγηθούμε όσα συνέβησαν από των αρχαιοτάτων χρόνων έως το 145 π.Χ. Αυτό είναι το πλέον περίφημο τμήμα της ιστορίας του Ελληνικού έθνους, διότι τότε οι πρόγονοί μας όχι μόνον ήταν ελεύθεροι, αλλά κατόρθωσαν να αναδειχθούν ως το πρώτο εθνός στον κόσμο για την ευφυΐα, την αρετή και την παιδεία τους. Στο δεύτερο μέρος θα διηγηθούμε όσα συνέβησαν από το 145 π.Χ. έως το 476 μ.Χ. Τότε η Ελλάδα ήταν υποταγμένη σε ξένους, στους Ρωμαίους. Στο τρίτο μέρος θα διηγηθούμε όσα συνέβησαν από το 476 έως το 1453. Τότε το Ελληνικό έθνος κατέστη πάλι ελεύθερο και απέκτησε δικούς του βασιλείς, των οποίων πρωτεύουσα ήταν η Κωνσταντινούπολη. Στο τέταρτο μέρος θα διηγηθούμε όσα συνέβησαν από το 1453 έως το 1821. Τότε το Ελληνικό έθνος υποτάχθηκε πάλι σε ξένους, στους Οθωμανούς Τούρκους. Στο πέμπτο μέρος θα διηγηθούμε όσα έγιναν από το 1821 μέχρι σήμερα. Τότε κάποιες από τις ελληνικές περιοχές κατόρθωσαν να ανακτήσουν την ελευθερία τους και συγκρότησαν το βασίλειο της Ελλάδας, του οποίου πρωτεύουσα είναι η Αθήνα.»

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα 1853, 2.

Φύλλο εργασίας 2

Ο διδάσκων, σε πλαίσιο εξατομικευμένης διδασκαλίας, αναθέτει σε κάθε ομάδα την επεξεργασία μίας έως και τριών πηγών σε διαβαθμισμένη κλίμακα δυσκολίας. Αρχικά, στο πλαίσιο των ομάδων, οι μαθητές συζητούν τα συμπεράσματά τους σχετικά με καθέναν από τους δύο ιστορικούς ξεχωριστά. Για την εκπόνηση της άσκησης δίδονται στους μαθητές οι εξής πηγές:

Πηγή 1

« Βλάχοι, Αλβανοί και Βούλγαροι έχουν εξελληνιστεί σε μεγάλο βαθμό. Δεν είναι μόνον η κοινή πίστη, η οποία προσφέρει την πρώτη αρχή της συστράτευσης με τους Έλληνες, καθώς πολλές από τις ακολουθίες τους τελούνται στα ελληνικά, αλλά είναι και η ίδια η γλώσσα και ο τρόπος των Ελλήνων, που κάνει τους υπόλοιπους ορθοδόξους να θέλουν να γίνουν Έλληνες. Οι μη γεννημένοι Έλληνες ορθόδοξοι των Βαλκανίων, δεν επιθυμούν να χαρακτηρίζονται με το δικό τους εθνικό όνομα τόσο, αλλά προτιμούν το όνομα των Ελλήνων. Αισθάνονται Έλληνες και δηλώνουν Έλληνες». Αναστάσιος Μιχαήλ, Λόγος, (1707), στο: Χ. Μηνάογλου, Ο Αναστάσιος Μιχαήλ ο Μακεδών και ο Λόγος περί Ελληνισμού, Αθήνα 2014, 133.

Πηγή 2

«Οι πρώτες συγγραφικές προσπάθειες των Γάλλων φιλελλήνων ενέπνευσαν σε κάποιους Γερμανούς σοφούς την ιδέα τελειότερης εξιστορήσεως. Δύο γνωστοί συγγραφείς, ο Zinkeisen και ο Fallmeyer, υπήρξαν οι πρώτοι ανάμεσά τους. Η γενική κατακραυγή, η οποία σηκώθηκε σε όλη την Ελλάδα για το βιβλίο του δεύτερου, και οι επικρίσεις, οι οποίες ήδη εκδόθηκαν από τους λογίους του έθνους ανασκεύασαν ικανοποιητικά τις εσφαλμένες γνώμες του για την γνησιότητα της (ελληνικής) φυλής. Σύμφωνα με αυτόν, οι σημερινοί Έλληνες φέρουν αναξίως το ελληνικό όνομα, καθώς είναι Σλάβοι στην καταγωγή. Αυτός, δηλαδή, για να τονίσει την παρουσία των Σλάβων αναίρεσε αυτήν των Ελλήνων.»

10

Σπυρίδων Ζαμπέλιος, Άσματα δημοτικά της Ελλάδος, Αθήνα 1852, 27.

Πηγή 3

«Η εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ασία προετοίμασε και διευκόλυνε την διάδοση του χριστιανισμού, καθώς η Ελληνική γλώσσα υπήρξε το κυριότερο όργανο της διάδοσης αυτής. Η Ελληνική εθνότητα που υπέκυψε στην Ρωμαϊκή κυριαρχία αφού συνένωσε τα τελευταία λείψανα του αρχαίου βίου με νέα ηθικά και υλικά στοιχεία και αφού διέσωσε την γλώσσα των προγόνων και ως ένα σημείο και το πνεύμα των προγόνων αποδέχθηκε νέο και ζωοπάροχο θρήσκευμα. Παράλληλα, αγωνίστηκε να συγχωνεύσει μαζί της νέα και ρωμαλέα φύλα, πράγμα που μερικώς επετεύχθη, ενώ ιδιοποιήθηκε και το ανατολικό τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και ρύθμισε το χριστιανικό δόγμα και το έσωσε από τον αραβικό κίνδυνο, με αγώνες τους οποίους καιρός είναι να εκτιμήσει η ιστοριογραφία αποδίδοντας την οφειλόμενη δικαιοσύνη στην αξιομνημόνευτη βυζαντινή εποχή του Ελληνικού έθνους.»

Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος, Ιστορικά πραγματεία, Αθήνα 1858, 17-18.

Φύλλο εργασίας 3

Ο διδάσκων, σε πλαίσιο εξατομικευμένης διδασκαλίας, αναθέτει σε κάθε ομάδα την επεξεργασία μίας έως και τριών πηγών σε διαβαθμισμένη κλίμακα δυσκολίας. Αρχικά, στο πλαίσιο των ομάδων, οι μαθητές συζητούν τα συμπεράσματά τους σχετικά με καθέναν από τους δύο ιστορικούς ξεχωριστά. Για την εκπόνηση της άσκησης δίδονται στους μαθητές οι εξής πηγές:

Πηγή 1

«Οι Μακεδόνες, αφού κατέκτησαν τον κόσμο ολόκληρο όπως είχε προφητεύσει ο προφήτης Δανιήλ, μετέδωσαν τον ελληνικό πολιτισμό και δίδαξαν την ελληνική γλώσσα στα πέρατα της οικουμένης, χωρίς να αφήσουν κανένα έθνος της Ασίας αμέτοχο των ελληνικών τρόπων και του ελληνικού λόγου. Και μέχρι και σήμερα σώζονται ψήγματα ελληνικότητας σε αυτούς τους λαούς. Είναι

11

δυνατόν, λοιπόν, τους Μακεδόνες, που όχι μόνον έκαναν τα παραπάνω, αλλά είναι και οι παλαιότεροι Έλληνες να πάψουμε να τους αποκαλούμε Έλληνες;».

Αναστάσιος Μιχαήλ, Λόγος, (1707), στο: Χ. Μηνάογλου, *Ο Αναστάσιος Μιχαήλ ο Μακεδών και ο Λόγος περί Ελληνισμού*, Αθήνα 2014, 186-187.

Πηγή 2

«Τα υπόλοιπα σύγχρονα έθνη εξετάζουν με ευκολία την ιστορία τους, επειδή ο ιστορικός βίος τους είναι σύντομος. Αρκεί να ακολουθήσουν τα ίχνη λίγων αιώνων, για να φτάσουν στους λόγους της ανάπτυξής τους και να καταλήξουν στον νόμο της προόδου τους. Σε αυτούς σπάνια η ιστορική έρευνα φτάνει πιο πίσω από τον Χριστιανισμό. [...] Ο Γάλλος, ο Άγγλος, ο Γερμανός έχουν να μάθουν μία γλώσσα, να διερευνήσουν ένα θρήσκευμα και να μελετήσουν ένα –κατά κύριον λόγο– πολίτευμα. Με το να είναι απλώς δυτικοί, με την Δύση μόνον ασχολούνται και το πνεύμα της μελετούν. [...] Αλλά πολύ διαφορετικά είναι τα πράγματα για μας. Η Ιστορία της Ελλάδας ανατρέχοντας πίσω στις πρώτες πηγές του ανθρώπινου βίου και αρχίζοντας από τα πρώτα στάδια του πολιτισμού βυθίζεται στην ομίχλη των πρώτων σταδίων του ανθρώπου εφραπτόμενη με τα αρχικά πολιτεύματα και θρησκείματα. Ο νους του μελετητή όσο μεγαλοφυής και αν είναι αδυνατεί να μετρήσει τις αναλογίες της. Ένα βουνό τεράστιο, το οποίο ταυτόχρονα χωρίζει και ενώνει δύο κόσμους, την Ανατολή και την Δύση, και το οποίο εκφεύγει από τα όρια της (ιστορικής) επιστήμης.»

Σπυρίδων Ζαμπέλιος, *Άσματα δημοτικά της Ελλάδος*, Αθήνα 1852, 11-12.

Πηγή 3

«Το Ελληνικό έθνος [...] αφού δέχθηκε την επίθεση των Σταυροφόρων από την δύση και των Τούρκων από την Ανατολή υπέκυψε διαδοχικά σε αυτούς. Έχασε την πολιτική του αυτονομία, αλλά όχι την εθνική του συνείδηση. Η ακατάβλητη εκείνη συνείδηση έχοντας έμφυτη την καρτερία, την εργατικότητα, την αφοσίωση στα πάτρια δόγματα και την παράδοση επιτηδειότητα στο εμπόριο και την βιοτεχνία, με αυτά πέτυχε την σωτηρία της [...] και όχι μόνον εξουδετέρωσε την θανατηφόρο

επίδραση της οθωμανικής δυναστείας, αλλά ανάγκασε και τους Τούρκους να λάβουν το υπόδουλο έθνος συμπάρεδρο της εξουσίας καθιστώντας το κεφαλή και κέντρο όλων των χριστιανικών φυλών της Ανατολής. Και όταν ήρθε το πλήρωμα του χρόνου το Ελληνικό έθνος ανέτειλε για τρίτη φορά στον ορίζοντα της ιστορίας.»

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, *Ιστορικά πραγματεία*, Αθήνα 1858, 18-19.

Ημερομηνία: 3/6/2021

Ο Εκπονητής

Χαράλαμπος Μηνάογλου